

iveta gal drzewiecka

Cykly a recyklácie slovenskej ilustrácie

*Pôvodná ilustrátorská tvorba
pre deti a mládež v roku 2014*

Minulý rok opäť potvrdil celkovú rozmanitosť domácej ilustrátorskej tvorby a jej nespochybniteľných, no občas i sporných kvalít. Napriek širokej škále jej podôb možno konštatovať, že vody slovenskej ilustrácie sú až príliš pokojné a stabilné, máločím prekvapili. Väčšina autorov etablovaných na domácej ilustrátorskej scéne sa pridáva svojich vlastných zabehnutých metód tvorby. Autorská báza slovenských ilustrátorov v súčinnosti s vydavateľstvami tvorí relatívne malý a uzavretý systém, a tak prierezový pohľad na domácu ilustrátorskú tvorbu, akokoľvek kvalitnú, vyvoláva skôr pocity dýžà vu. Tento dojem v minulom roku násobil aj väčší počet knižných pokračovaní, ktoré si vo svojej obrazovej zložke celkom prirodzene vyžadujú štýlovú i motivickú recykláciu. Odvaha púšťať sa do ilustračne a dizajnovu osobitejších, no ekonomicky neistých projektov vydavateľstvám stále chýba.

KROTENIE DETSKEJ FANTÁZIE

Čo sa týka kvantity knižných titulov, v domácej detskej ilustrácii ešte stále hrajú prím tradičné formy vychádzajúce z rôznych štylistických obmien realistickej figuratívnej kresby, ktorá ťaží z optickej opisnosti a vyobrazovania dejových aspektov textu. Viazu sa na opis časopriestorových aspektov literárnej reality, života dieťaťa, zhmotnenej detskej fantázie. Po technickej stránke prevládajú tradičné ilustrátorské techniky – perokresba, akvarel, tempera či akryl a ich kombinácie. Celkom prirodzene sa ich pridriava najmä staršia generácia ilustrátorov, ktorá túto ilustračnú prax vytvorila a ktorú podporuje i kúpna sila rodičovskej základne. Otázkou je, ako dokážu takúto „doslovnú“ ilustráciu a tradičné zobrazovacie postupy oceniť deti.

Tento realisticko-názorný ilustračný úzus deti nasávajú spolu s „materským mliekom“ ešte v predčitateľskom období; nachádzame ho v žánri leporela, ktorý je momentálne na okraji záujmu špič-

kových domácich ilustrátorov. Kontakt dieťaťa s typom názornej ilustrácie pokračuje v knihách básničiek a rozprávok pre najmenších. Dlhodobu ho demonštrujú napríklad tituly ilustrované **Danielou Ondreičkovou**, ktorá v minulom roku stvárnila didaktizujúce *Usmiate rozprávky z bieleho pláštá* od Danieľy Reichstädterovej či knihy detskej poézie *Hádankové korenie* Jozefa Pavloviča a *Ružový púčik* Ľubice Melek. Vyznačujú sa deskriptívnou farebnosťou, priamočiarym realistickým podaním a nápadnou edukatívnosťou, ale aj „povinnou“ dávkou veselosti. Presýtenosť fantazijnými klišé v kombinácii s posadnutosťou „oživiť všetko neživé“ korešpondujú s väčšinovým vkusom a prevažujúcou rodičovskou predstavou o tom, ako má pekná a výchovne korektná ilustrácia vyzerať. Nemožno sa však ubrániť dojmu, že sa v nich zastavil čas, rovnako ako aj vo výrazovo vyprázdnených, „učebnicových“ ilustráciách **Natálie Závaďáckovej** (*Ročné obdobia* Jany Pavlíkovej), **Marcely** a **Ľuboša Walterovcov** (detské príbehy Hany Primusovej *Anička a Adelka*) a **Jarky Kolačkovej** (básničky Danuše Dragulovej-Faktorovej *Bum do pníka*). Podobné črty, i keď o čosi jemnejšia a premyslenejšia výtvarnosť charakterizuje aj tvorbu **Luby Suchalovej** v novom vydaní knihy Jozefa Pavloviča *Dúha farbičky si strúha*. Aj reedícia klasiky Ľudmily Podjavorinskej *Chorý medvedík* pripomína v podaní **Dávida Dzurňáka** dodnes populárne staršie leporelá s didaktizujúcimi veršami a rovnako „poriadkumilovnými“ obrázkami.

O čosi menej zaliečavou, no rovnako „ilustratívnu“ je aj prvá vážnejšia ilustračná práca z dielne **Ludmily Letkovskej** k príbehu Zuzany Štelbaskej *Mami, kúp mi psa*. Mladá talentovaná výtvarníčka disponuje tvorivým potenciálom i kultivovaným prejavom, napriek tomu

jej ilustrácie narážajú na expirovaný realistický ilustračný úzus, transkribujú text do málo výtvarných obrazových konštatovaní, ktoré sa podvoľujú vžitým predstavám o „správnej“ podobe knižného obrazu.

Autoštylizácia do konvencie veselej a detsky hravej ilustrácie pôsobí neprirodzene v prípade ilustrácií maliarky a grafičky **Anny Gajovej**. V knihe Ivany Vranskej Rojkovej *Krídľuška v krajine stratených detí* a Viery Švenkovej *Anička – múdra hlavička* ilustrátorka nedostatok invencie nahrádza milotou postavičiek a bezmyšlienkovitým, dekoratívnym automatizmom. V sérii štyroch kníh vtipných príbehov Aleny Penzešovej *Prešibané dvojčatá* zasa autorka stavia na populárnu humoristickú manieru aktuálne rozšírenú v detských časopisoch. Z karikatúrnej štylizácie čerpajú aj ilustrácie **Viktora Csibu** ku knihe Ľuboša Bohunického *Poštár slimák Oliver*. Autor uprednostnil prvoplánovú príťažlivosť spracovania pred samotnou výpovednou hodnotou ilustračného obrazu, ktorý sa nebráni adaptácii populárnych stereotypných predlôh. Konkurovať mu azda môžu iba ilustrácie **Stana Lajdu** k rozprávkovému príbehu Jozefa Pavloviča *Pes Celebes a mačka Kamčatka*, ktoré pripomínajú komerčnú knižnú produkciu neuvádzajúcu autora ilustrácií. V autorsky autentickejšej podobe sa naopak kreslený vtip objavil v *Rozprávkach spod skalky* **Petra Zifčáka** a v knihe Michala Horeckého *Ja už budem prváčik*, ktorú svojim typickým rukopisom spracoval karikaturista **Bruno Horecký**.

V mnohých detských knihách sa nemožno ubrániť dojmu, že autor presadzuje svoj umelecký plán bez ohľadu na cieľového adresáta. Nečakane dramatické ilustrácie bábkarskej výtvarníčky a scénografky **Anny Cigánovej-Podobovej** (autorky kedysi populárnej televíz-

KATARÍNA VÁVROVÁ / Grozdana Olujić: Nebeská rieka

nej postavičky Kuka) sprevádzajú knihu Pavla Uhera *Jazda na levovi*. Figuratívne výjavy s nepokojnou perokresbou a pastóznymi farbami nanášanými prudkými ťahmi štetca dotvárajú nahrubo vystrihnuté plochy textilu a fotografií. Styčnými bodmi s krajnými polohami expresionistického maliarstva či art brut sa vymykajú zvyklostiam ilustračnej tvorby pre deti. Malým pochopením pre špecifiká detskej ilustrácie možno charakterizovať i pestrofarebné, napriek tomu nenápadité a mdlé maľby **Silvie Fridrichovej** v druhom a treťom pokračovaní série Petra Bizupa *Škriatok Pe-Pe v kráľovstve trpaslíkov* a *Škriatok Pe-Pe sa vracia*. Kolorované perokresby **Luba Gumana** v knihe *Spoved' záškoláka* majú síce výtvorný švih, ich prehnaná tvarová hyperbola však vedie k neprehľadnosti stránok knihy a pridáva básňam Mariána Hatalu na krkolomnosti.

PRÍŤAŽLIVOSŤ TRADIČNÉHO

V domácej tvorbe prevažujú ilustrácie, ktoré nezachádzajú do odvážnejšieho výtvorného experimentovania a textovú zložku knihy sprevádzajú skôr len decentne. Výtvorné stvárnenie rozprávkových kníh Marty Hlušikovej *Vežovníček* a *Strelené rozprávky* v podaní **Alexy Wagnerovej** predstavuje klasický ilustračný pendant textu. Vyznačuje sa naratívnosťou, jemnou farebnosťou, krehkou kresbou a výberom motívov, ktoré sú považované za „typicky detské“. Poetizácia všedných výjavov s prídavkom fantazijných konvencií (poľudšťovanie vecí a zvierat bez funkčného významu, doslovný prepis jazykovej obraznosti, zovšednené imaginatívne prepájanie prvkov reality) však napriek nespornej snahe o výtvornú bohatosť vyznieva umiernené, málo vynaliezavo a hravo.

Renáta Milčáková je autorkou farebne výrazných ilustrácií v knihe Jána Mil-

čáka *Jonatán malý ako omrvinka*. Dobrodružstvá nezbedného školáka Jonatána a jeho kamaráta myšiaka Bafa stvárnila citlivým kombinovaním kresby, transparentných farebných škvŕn a pastóznej maľby. Kúzlo autorkiných ilustrácií spočíva v ich nenásilnej emocionalite. Nepredvádza v nich svoju výtvornú bravúru, naopak; v imaginatívnom náznaku zachytáva čarovné momenty deja, prostredníctvom minimálnych, no dobre premyslených výtvorných prostriedkov vykresluje postavy a miesta a podfarbuje pozitívne ladenie príbehu.

Majstrom perceptuálne bohatej akvarelovej ilustrácie naďalej zostáva **Juraj Martiška**, pre ktorého bola minuloročná sezóna veľmi plodná i na ocenenia. V ďalšej z Milčákových kníh *Starec, ktorý lietal* vyvážil ilustrátor obraznosť textu vzdušnými, idylickými maľbami, ktoré neváhal ponechať kde-tu nedokončené, len v náznaku prípravnej grafitovej kresby. Jeho dcéra **Maxima Martišková** je autorkou skôr vecne zamýšľaných ilustrácií rastlín a vtáctva na predsádkach knihy a margináliách stránok, narába však s podobnou senzitivitou. Martiškov zmysel pre situačnú komiku je vystupňovaný v origináli i v slovenskom preklade dobrodružného príbehu českého autora Jiřího Holuba *Ako skrotiť drzú Soňu*, v ktorom ilustrácie farebnosťou a karikatúrnou typologizáciou postáv pripomínajú tvorbu klasika českého kresleného humoru Adolfa Borna. Ilustrátor s humorným nadľahčením aktualizoval i nové vydanie klasiky Vincenta Šikulu *Prázdniny so strýcom Rafaelom*.

Úspešne sa recyklovalo v pokračovaní príbehu rodiny Šidlovcov od Tamary Heribanovej *Misia Eva v Thajsku*. **Petra Hilbert** knihu opäť riešila formou pripomínajúcou autentický zápisník, v ktorom „rukopisný“ text sprevádzajú kresbovo uvoľnené, občas dekorativistické obrazo-

vé záznamy v redukovanej, zeleno-červenej farebnosti. Tentokrát do recyklovaného vizuálu pribudli exotické motívy, prostredníctvom ktorých ilustrátorka mimovoľne priblížila nielen príbeh, ale aj miestne reálie – ázijskú prírodu, odievanie, architektúru. **Peter Pollág** v románoch pokračovaní príbehov z počítačovej hry *Ako šlohnúť Rimanovi Dunaj* od Romana Brata opakuje vizáž prvého dielu a s nádychom surreality i parodizujúceho humoru zlučuje figuratívne prvky pevnej, klasicizujúcej kresby.

Drobné inovácie, ktoré korešpondujú so živými formami dnešnej vizuálnej kultúry a trendmi v svetovej knižnej tvorbe, posúvajú ďalej i tradične koncipovanú ilustráciu. Tvorba mladej autorky **Kataríny Ilkovičovej** je dôkazom toho, že aj tento druh „pôvabnej“ ilustrácie sa má kam ďalej rozvíjať a môže pôsobiť aktuálne. Na Ilkovičovej ilustrácii sa dobre pozerá, a to i napriek tomu, že sú skôr skromné než zaliečavé. Neašpirujú na status prudkej umeleckej objavnosti ani modernosti, napriek tomu pôsobia súčasne i bez využitia výrazne expresívnych a experimentálnych prvkov. Výber motívov nie je nijako zvlášť atypický, obrázky vznikajú skôr len na základe úplne „obyčajných“ podnetov z textu. Túto všednosť však vyvažuje krehká poézia obrázkov založená na sympatickej dekoratívnej štylizácii, ktorej jednoduchosť kompenzuje účelne použitý detail, pokojná, harmonická farebnosť, citlivá kresba a vibrujúce štruktúry plôch. Ilkovičová dynamizuje čítanie textu celkom tradičným striedaním celostranových ilustrácií, menších formátov i jednoduchých obrazových miniatúrok. Už vyhraneným autorkiným štýlom bol v minulom roku stvárnený výber detskej poézie Františka Rojčka *Snehuliačik šepol mame*, *Básničkový karneval* Ivony Ďuričovej, dobrodružná knižka Ivany Auxtovej

Záhady raketovej ulice. (Ne)vyriešené a netradičný titul s ekologickou tematikou od Zuzany Csontosovej *Víla Jazmínka a škriatok Vendelín*. Práve posledná spomínaná kniha predstavuje nápadité prepojenie ilustračnej reakcie na druhovo rôznorodú textovú zložku knihy, v ktorej sa rozprávkové príbehy striedajú s náučnými textami o reáliách slovenskej prírody a aktivitami, ktoré vedú detského čitateľa k ekologickému mysleniu. Autorkino komorné stvárnenie života v lese je intímny, fantazijným aj poučným výletom za krásami prírody. Takmer nepostrehnuteľné žánrové prechody od rozprávkového hravej k „faktograficky“ mienej ilustrácii (vyobrazenia zvierat, bylín, inštruktážne obrázky k návodom na recyklovanie) podporujú u čitateľa prebudenie „zeleného zmyslu“. Svojou nekomplikovanosťou a zrozumiteľnosťou ukazujú Ilkovičovej schopnosť prihovoriť sa deťom i s náročnejšími témami.

Osobitnou kapitolou sú ilustrácie kníh s témami ľudovej slovesnosti, ktoré sa v našich podmienkach spravidla pridriavajú vžitého fantazijno-realistického ilustračného úzu. Minuloročné *Najkrajšie oravské povesti* z pera etnológa Antona Habovštiaka ilustroval osvedčený ilustrátor tohto žánru **Stano Lajda**. Na stvárnenie príbehov tradičnej slovesnosti si opätovne zvolil techniku ceruzy. Paradoxne, monochromatické kresby poskytujú explicitnou telesnosťou bájných hrdinov iba malý priestor fantázii. Vo vzťahu k textu i napriek svojej efektности ustupujú do úzadia a plnia skôr len obrazovo-dokumentárnu funkciu. Tajomnú starožitnú patinu a archaickú grafickú úpravu (ozdobné iniciály, dekoratívne grafické prvky) majú *Slovenské povesti* zapísané Beatricou Čulmanovou. Akademický maliar **Svetozár Košícký** ich doplnil o čosi výpravnejšími, no i vývarne technickejšími lavírovanými pero-

PETER UCHNÁR/ *Slovenské povesti Márie Ďuríčkovej*

kresbami. V Lajdových i Košického ilustráciách vychádza plasticita povestí zo snahy nadviazať na lyriku imaginatívneho realizmu, no darí sa to iba povrchno. Výstavba figuratívnych kompozícií, spôsob obrazovej narácie i „heroický punc“ v oboch prípadoch nezakrývajú inšpiráciu „zlatými“ vydaniaми Dobšinského povestí; s odstupom niekoľkých desaťročí je však otázna miera komunikatívnosti takejto ilustrácie. Prvoplánové operovanie prostriedkami národného mýtu či zrakovou mágiou súčasných vizuálnych foriem žánru fantasy sa však zdajú byť slepou cestou.

Po niekoľkých desiatkach znamenite ilustrovaných klasických titulov v portfóliu **Petra Uchnára** nie sú prekvapením ani jeho minuloročné *Slovenské povesti Márie Ďuríčkovej* (zostavil Ondrej Sliacky). Autor v nich opäť vydarene aktualizuje spôsob ilustrátorského stvárňovania ľudovoslovesného žánru a v obrazových výjavoch z povestí rozohráva tajuplné prelínanie reality a fikcie. Dynamické zakrivenie priestoru, prehnaná perspektíva a zvláštne svetlo vzbudzujú silný dojem fyzickej prítomnosti udalostí pozorovaných cez nepravidelne rámcované priezory do dôb minulých. Kontrasty minucióznej drobnokresby a vibrácií štruktúr neurčitých plôch nabádajú k fantazírovaniu, domýšľaniu nevy povedaných momentov rozprávania. S pomocou širokej škály prostriedkov čierneho a bieleho výškotlačového média výtvarník aj napriek nevelkému formátu knihy dosahuje monumentálne pôsobenie ilustrácií, z ktorých krehkej i desivej krásy vyžaruje takmer baroková emocionalita.

UMENIE „Z VÝŠOK“ DO DETSKÝCH KNÍH

Jednou z úloh ilustrácie je aj otváranie nových obzorov a objavovanie ne-

poznaného, priblíženie kultúrnej pamäti i rozmanitosti sveta, ktorý presahuje ten detský. Prieniky „veľkého umenia“ do detských kníh preto majú svoje opodstatnenie. Na hrane ilustrácie a komornej maľby sa pohybujú obrazové sprievody niekoľkých minuloročných kníh, ktoré sa vyznačujú výpravnosťou a bibliofilskou úpravou.

Cyklus malieb **Ingrid Zámečníkovej** k jednej z „večných“ mytologických tém, *Orfeovi a Eurydike*, charakterizuje zmyslový kontrast k naratívne jednoduchému, zhutnenému literárnemu podaniu Beaty Panákovej. Klasicky vážne obrazy sa nesú v znamení antického súladu, vyvažujú úspornosť slov a naplno rozvíjajú piktorialitu rozprávania. Staroveký príbeh stratenej lásky autorka podporila snovou zastrenosťou výjavov. Jeho aktéri sa vynárajú a opäť miznú v múzicky opojných harmóniách farieb, étericky jemné, nepolapiteľné ťahy štetca striedajú ťaživú hmotu farieb. Silný emocionálny náboj príbehu sa rodí medzi neostrými obrazovými náznakmi a symbolickými vyjadreniami lásky, jej straty, túžby a žiaľu.

Ilustrácie **Jany Kiselovej-Sitekovej** podporujú magickú atmosféru i dramatické momenty cigánskych rozprávok v knihe Marie Oříškovéj *Čarovné pero*. Autorka tentoraz do svojich malieb zahrnula špecifickú živelnosť a expresivitu prejavu tohto etnika, no i tak si jej maľby dokázali zachovať svoj zvyčajný, nesmierne senzitívny a poetický ráz.

K najkrajším minuloročným knihám patrí i preklad rozprávok srbskej autorky Grozdany Olujic *Nebeská rieka*, ktorý vyšiel s ilustráciami maliarky a grafičky **Kataríny Vavrovej**. Ilustrácie sú zároveň exkurziou do histórie jej tvorivej osobnosti. Napriek tomu, že vznikli pred štvrtstoročím ako diplomová práca autorky, dokumentujú kvality špičkovej a dnes už i vo svete uznávanej slo-

JANA KISELOVÁ-SITEKOVÁ/ Marie Voříšková:
Čarovné pero (Cigánske rozprávky)

venskej výtvarníčky tvoriacej svoje maľby v poeticko-imaginatívnej línii.

Ilustrácie v týchto knihách vznikli mimo akýchkoľvek pragmatických a komerčných hľadísk, s cieľomrobiť knihu i svet krajšími. Aj keď sa môže zdať, že nezohľadňujú aspekt detského adresáta, predsa len kontaktujú citlivú detskú dušu s oblasťou tradície výtvarného umenia i veľkými literárnymi témami. Svojím hlbavým, nie príliš konkretizovaným výrazom prehlbujú intímny zážitok z čítania, rozvíjajú predstavivosť i výtvarnú vnímavosť.

SVET MODERNEJ ROZPRÁVKY

Moderná autorská rozprávka je pre ilustrátorov príťažlivou tvorivou výzvou, čo potvrdzuje aj niekoľko výnimočne vydaných vydání rozprávkových titulov. Už samotná podstata tohto žánru navádza k experimentovaniu s výrazovými prostriedkami samotnej ilustrácie a finálneho typografického spracovania.

Knižné príhody škriatka z knihy *Prečo Fidlibum kuká, a nie je kukučka* nadväzujú na televíznu reláciu pre deti a ich literárnou autorkou je jej dramaturgička Halka Marčeková. Podobu ústrednej postavy, ktorá je dobre známa detskému divákovi, adaptovala ilustrátorka **Martina Matlovičová** i do svojich ilustrácií. Ako sme už u výtvarníčky zvyknutí, v obrázkoch sa preplietajú niekoľko zobrazovacích paradigiem. Pestré, na fantazijnú faunu a flóru bohaté scenérie rozprávkovej krajiny sú výtvarne premyslené, dekoratívne štylizované a vylíčené remeselné poctivým maliarskym spôsobom. Svojím spracovaním tak trochu pripomínajú zátišia a krajinomaľby naivných umelcov. Tento dôverný svet popri Fidlibumovi a jeho spolupútnikoch osídľuje množstvo ďalších lesných bytostí – škriatkov, obrov, víl, ktorí sú stvárnení celkom spontánne a nekonvenčne, so zámerne

laicizujúcim výtvarným rukopisom. Viaceré z rozprávkových a zvieracích postáv sú v rámci plastickej scenérie riešené kontrastným grafickým spôsobom – nezriedka len „holou“ lineárnou kresbou, v ktorej sa azda najviac prejavuje autorkina blízkosť detskému výtvarnému prejavu a rýchlemu vizuálnemu záznamu nápadov. Popri postavách sa v priestorovom rámci scén ocitajú takmer konceptuálne náčrtky inšpirované vecnými vizualizáciami (ilustráciami odborných textov, stránkami encyklopédií) i výtvarne nedbalé textové poznámky, popisky, komiksové bubliny s priamou rečou postáv. Obrázky z dekoratívneho i významového hľadiska kompletizujú ústrižky rôznych typov tlačovín. Tieto cudzordové prvky dodávajú ilustráciám postmoderný ráz, v ktorom sa rozprávkové fabulácie premieňajú na presvedčivú (pseudo)realitu.

Pri retrospektívnom pohľade možno konštatovať, že tvorba Martiny Matlovičovej rokmi dozrieva od nespútanej, mladícky „drzej“ expresivity k veľmi sofisticovanej tektonike ilustrácií. Pri podrobnejšom skúmaní ilustračnej techniky je možné rozpoznať postupné odkrývanie predstavy, tvorivé dobudovávanie prvotného konceptu. Z Matlovičovej obrázkov sála nadchnutie rozprávkovým príbehom a mohutnosť tvorivej heuristiky v procese vzniku ilustrácií. Táto presvedčivosť spoľahlivo pohlcuje osobnosť detského diváka. Košaté obrazové príbehy je radosť „študovať“; po celej ploche prebieha hektickým tempom množstvo drobných udalostí, ktoré vytvárajú pestrú mozaiku rozprávkového sveta.

O ilustrácie k modernej rozprávke Juraja Raýmana *Vianočka Udatný, medved' Mňau, drak Čau a originál princezná Fujara Lopúchová* sa postarala **Vanda Raýmanová**, ktorej meno je známe skôr v spojení s animovanou tvorbou. Pri vý-

tvornom stvárnení textu s prvkami humornej absurdity operuje podobnými metódami ako predošlá autorka, i keď jej ilustrácie na fantázii „ulietajú“ o čosi menej. Výber a stvárnenie motívov sú jednoduchšie, viac závislé na textovej fabule, diváka si však získavajú vtipným nadhľadom nad situáciami. V literárnej predlohe sa mieša rozprávkový žáner s realitou bežných dní a tento kompozičný princíp sa odzrkadľuje aj v ilustráciách. Nekomplikované obrázky v tlmenej farebnosti podporujú „civilnú“ poetiku rozprávky. Namalované obrázky sú dopĺňané výtvarne stvárnenným písmom či komentované lakonickou textovou poznámkou, ktorej jazykový význam sa pohráva so zmyslom zobrazeného. Súčasť obrazu tvoria výtvarné citácie a parafrázy zovšednených „prozaických“ vizualizácií – úžitkovej grafiky, bežnej obrazovej expresie a grafickej popkultúry (výstrižky novinových textov, stránky zo zápisníkov, oznamy, vstupenky, dekoratívne baliace papiere, obrazové návody, krajčírskes strihy, ľudové „grafity“ na stenách). Autorka ich adaptuje výtvarným prepisom alebo ich preberá priamo a fragmenty z nich vlepuje do obrazu.

Apropriáciou, dekomponovaním a umiestňovaním prvkov pôvodne pragmatických vizualizácií dosahujú obe autorky jemne komickú zmes reality a fantazijnej fikcie, ktorá je pre modernú rozprávku príznačná. Detsky hravý knižný dizajn a nevšedná typografia, ktorú má v oboch prípadoch „na svedomí“ **Martina Rozinajová**, tento koncept výrazne napomáhajú, a tak sú knihy o Vianočkovi Udatnom a Fidlíbumovi zároveň dobrým príkladom toho, ako prospešná môže byť pre komplexné knižné dielo spolupráca ilustrátora a grafického dizajnéra. Podiel Martiny Rozinajovej na konečnom vyznení kníh presahuje technické riešenie podoby knižných stránok. Au-

torka pracuje s mimoriadnym pochopením pre montáž a priestorové vyváženie textu a obrazu. V knihách sa s citom pre dynamiku percepcie striedajú separátne ilustrácie s celostránkovými ilustračnými podkladmi a drobnými obrazovými „ozdôbkami“, často len miniatúrnou kresbou či papierovým ústrižkom. Pridanou hodnotou jej pracovnej metódy je živá spolupráca s ilustrátorkami, pričom sa grafička nezdráha ani zasiahnuť do ich kompetencií, spolunavrhovať samotný ilustračný obraz.

NEPROFESIONÁLNA A POLOPROFESIONÁLNA TVORBA

I v skupine autorov, pre ktorých je ilustrovanie detských kníh skôr hobbistickou formou sebarealizácie než profesionálnou doménou, nájdeme kvalitatívnu rôznorodosť, výtvarne podpriemerné i vydarené tituly.

Nevynalievajú expresivitou kresby v konvenčných motívoch sprevádza **Martin Rusnák** písmenkové riekanky Janky Chlustinovej *Veselá abeceda*. O čosi jemnejšie prepracované ilustrácie **Emílie Brankovej** k vlastnej ekologickej rozprávke *Kvapôčka* prehovárajú stereotypným, didaktizujúcim jazykom a tiež si nekladú vyšší cieľ než sa zapáčiť detskému divákovi. Vo vyslovene amatérskom duchu sa nesú kolorované kresbičky **Márie Duhárovej** k *Príbehom z Trdelníkova* od Márie Demitrovej, ktoré trpia elementárnymi nedostatkami vo zvládnutí výtvarného remesla.

Úprimnú snahu o výtvarnú kvalitu napopak nemožno uprieť kultivovanej „druhotine“ **Jarmily Šaušovej** – ilustráciám k bilingválnym *Rozprávkam do chrumkava prepečeným* od Zuzany Boďovej. Dozaista by im však pomohlo rozvinutie a pointovanie kresleného vtipu a možno i zmena výtvarnej technológie. Kresbovo

nedbalými humornými perovkami doplnila **Anna Kiliánová** svoju vlastnú knihu *Obed s drakom*. Napriek tomu, že autorka je vyštudovaná fyzička, jej ilustrácie znesú i prísnejšie výtvarné kritériá. U nás tento extrémny typ rýchlej a svižnej, antiremeselne pôsobiacej ilustrácie, ktorá svoju výrazovú silu čerpá z rýchleho záznamu vtipnej situácie či vizuálneho okamihu, nie je obvyklý, aktuálne ho však poznáme napríklad z prekladov dahloviek (anglický ilustrátor Quentin Blake) alebo známej série britských paperbackov pre deti, ktoré popularizujú náučné témy. Nie je žiadnym prekvapením, že sa ako „amatér“ v skupine neškolených výtvarníkov ocitá s vlastnou knihou *Svet zachránia rozprávky* aj **Daniel Hevier**, neúnavný výtvarný experimentátor.

VÝZVY DIGITÁLNEJ TECHNOLOGIE

Minulý rok opätovne potvrdil špecifické výhody i problémy digitálneho ilustrovania. Počítačová ilustrácia je z hľadiska technológií, ktoré má spoločné s grafickým dizajnom, náchylná mechanicky preberať postupy a anonymné štylizované štandardy propagačnej grafiky, čo môže viesť k stereotypnému výzoru ilustrácií. Vábivosť efektov i ľahká zrozumiteľnosť triviálnych riešení idú nezriedka na úkor výtvarnej vynaliezavosti, keď autori nedokážu ani napriek širokému spektru použitých prostriedkov využiť výtvarné špecifiká digitálnych postupov.

Typickými neduhmi, ku ktorým zvädza počítačová technika, trpia knižné ilustrácie a grafické úpravy **Petra Cpina**. Autor v knihe Jozefa Pavloviča *Cingi-Lingi* podlieha nelogickému a zmätočnému hromadeniu motívov, lacným prechodovým efektom, problémom so striedanosťou farebnice. Neprehľadnosť knihy završuje typograficky nekompetentná práca s pís-

mom a nekoncepčne preplnený layout. Podobnú zaliečavosť komerčných ilustrácií má už stabilne ilustrátorská produkcia **Jána Vrabca** (*Básničky z peračníka* od Alice Náhlíkovej). Z lákavých vzorov naďalej čerpá i **Miroslav Regitko** v *Básničkových pochútkach alebo pochútkových básničkách* Ondreja Nagaja a *Slovenských rozprávkach pre malých i veľkých* Márie Rázusovej-Martákovvej.

Štandardne vyznievajú i graficky úhľadné ilustrácie **Luba Pala** v knihe Daniela Heviera *Veľké Bum a malé Bum*. Autor, u ktorého sme zvyknutí na objaviteľské nadšenie a štýlovú mnohotvárnosť, si však zaexperimentoval v knihe Anny Gregušovej *Marína a povlaľáči*. V porovnaní so skoršími ilustráciami, ktoré vytvoril tradičnými výtvarnými technikami (akryl, tempera, koláž), grafiky v tejto knihe vyvolávajú ambivalentné pocity – iritujú nielen neobratnou kresbovou linkou a výraznými farebnými výplňami, ale aj zdanlivo malou zžitosťou ilustrátora s digitálnou technológiou. I keď motívom zo života zvieracích obyvateľov povaly nemožno uprieť šibalstvo a vtip, neokresané výrazové prostriedky budia dojem procesuálnej neukončenosti. Rozpaky diváka násobí aj nesúrodé využívanie grafických efektov (tieňov, prechodov, výplní vzorkou). Otázkou je, či túto intencionálnu snahu o živelný, rebelantsky „neporiadny“ výraz je schopný oceniť aj detský divák. Kombinácia prvkov obrazovej komiky, komiksu, hravých dekoratívnych podkladov a výplní by pri rafinovanejšom spracovaní mohla byť príslubom výtvarne zaujímavého výsledku, ktorého zámer by dokázal jednoduchšie odkryť i najmladší adresát.

Digitálna ilustrácia „sedí“ najmä mladým ilustrátorom. I v tejto kategórii sa objavili recyklované ilustračné riešenia – u **Kataríny Gasko** v knihe Petry Nagyovej Džerengovej *Klára a Tity*, u **Đu-**

MARTINA MATLOVIČOVÁ/ Halka Marčeková: Prečo Fidlibum kuká, a nie je kukučka

ra Balogha v knihe Tone Revajovej *Tvoja Johanka*. Márii Nerádovej sa okrem pokračovania pomerne konvenčnej série didaktických leporel Mira Jaroša (*Čarovné slovíčka*, *Pri stole* a *Na ceste*) podarilo v českom vydavateľstve vydať svoju pôvodne bakalársku prácu, poučný, no najmä veselý ilustrovaný česko-slovenský slovník „zákerných“ slov *Jak veľbloud potkal ťavu*.

Nepochybne aj zásluhou knižného dizajnu **Jakuba Dušičku** vyznievajú sympaticky ilustrácie mladej talentovanej výtvarníčky **Adely Režnej** v knihe Marky Staviarskej *Marínka Somarinka* (*Ako nakrútiš film, aj keď nie si dospelák*). Charakterizuje ich dizajnový purizmus, ktorý zmierňuje a „poľudšťuje“ komická štylizácia kresby, príjemná farebná škála a nenásilný výtvarný vtíp. Ilustrátorka

a dizajnér sa pohrali s dekoratívnym skladdom farebných plôch a jednoduchými výtvarnými princípmi – multiplikáciou, rytmizáciou, zväčšeným detailom, rozložením dejovo výpravnejších celostránkových ilustrácií a jednoduchších obrázkových marginálií v knižnej tektonike.

Veselo roztancované obrázky k príbehu Alexandra Halvoníka *Mátoha, neboj sa* sú dielom mladej grafickej dizajnérky **Lenky Javorskej**. Ilustrátorka v nich síce využíva formy propagačnej grafiky, ktorej sa aj profesijne venuje, ale v jej portfóliu nájdeme aj originálnejšie výtvo-ry. Okrem tejto knihy v minulom roku s nadľahčujúcim vtípom ilustrovala veselú prózu na vážnu tému *Bontón pre deti* od chorvátskeho autora Zvonimira Baloga. Tieto dve knihy naznačujú perspektívnu autorku, ktorá sa z konvencie

produktovej ilustrácie vynaňuje citlivou prácou so štruktúrami, dôrazom na jemný detail či snahou narúšať „dokonalosť“ grafík.

Po sérii príbehov muflóna Ancijáša a komisára Mrodga, ktoré Braňovi Jobusovi ilustroval výsadne Igor Derevenec, sa ilustrovania Jobusovej minuloročnej knihy *Ja nič, ja muzikant* zhostila ilustrátorka **Katarína Macurová**. Výtvarníčku poznáme z minulých rokov z moderného maliarskeho stvárnenia literárnych predlôh, no v tejto knihe využila ďalšiu polohu svojej tvorby, počítačovú ilustráciu. Kniha je príbehom dobrodružnej cesty červotoča Chruma svetom rôznych hudobných nástrojov. Dejovú zápletku už na prvý pohľad naznačuje neobyčajné „deravé“ riešenie knižných dosiek, ktoré sa na stránkach knihy opakuje optickými ponáškami na diery po červotočoch. Východiskový motív pripomína i spracovanie písma, či už v titulkoch kapitol, alebo v nápisoch, ktoré tvoria súčasť samotných ilustrácií. V celostranových ilustráciách sa autorka pasuje s kontrastom rozprávkových námetov a geometricky strohého, technicistického vyznenia obrazu vytvoreného metódou low-polygon (tú už skôr použila v autorskej obrazovej knihe *Zajačikova cesta*). „Foto-realizmus“ trojdimenzionálnych scenérií zmierňuje dekoratívnym rytmom a žiarivou farebnosťou. Tento technologický experiment nemá na domácej pôde konkurenciu, napriek tomu obsahová stránka ilustrácií, ktoré sú skôr len sprievodným dizajnovým doplnkom textu, za ich silným výrazovým aspektom zaostáva.

Signatúra **Daniely Olejníkovej** je už stabilne zárukou kvality. Minuloročné knihy opäť ukázali potenciál autor-sky osobitej, tvorivo poňatej počítačovej ilustrácie. Výsledkom hľadania originálneho rukopisu sú ilustračne špičkové knihy, v ktorých sa obrazový podiel vy-

rovnáva textovému. Ako býva u autorky zvykom, ilustrácie obratne maskujú svoj digitálny pôvod a evokujú tradičné ručné grafické techniky. Kým v predošlých rokoch autorka testovala možnosti postupov pripomínajúcich sýtlače farebného linorytu, v posledných knihách tento vizuál obohacuje o výrazové možnosti hraničných grafických techník a kombinovaných výtvarných postupov – monotypie, tlače z kartónu, vystrihovačky či koláže, ktoré dopĺňa jednoduchými, výraznými kresbovými štruktúrami. Spolu s charakteristickou farebnosťou, v ktorej prevládajú syté, kontrastné odtiene červenej, zelenej, tyrkysovej farby, vznikajú silné, mimoriadne dekoratívne, pritom i významovo plné kompozície. Kombináciou týchto prostriedkov vzniká citlivý a opticky bohatý obraz, ktorým ilustrátorka reflektuje povahu literárnych predlôh. V knihe krátkych poviedok pre najmladších čitateľov od Jany Bodnárovej s názvom *Dita, 30 mušiek svetlušiek a iné príbehy* vytvára ilustrátorka pásmo výjavov bez naratívnej nadväznosti, akési vizuálne haiku, v ktorých sa miešajú záznamy udalostí bežného dňa, snov a fantázií hlavnej hrdinky. Napriek výrazne štylizovanej figuratívnosti, kompozície presvedčivo kopírujú neostrý, zlomkovitý a osobný charakter spomienok a tvoria poetickú mozaiku individualizovaných udalostí v toku bežných dní. V ďalšej obrazovej knihe, „veľkom príbehu“ o stvorení sveta, ktorý prerozprával Daniel Pastirčák pod titulom *O kresbe, čo ožila*, sa autorke vďaka obsažnosti a univerzálnej zrozumiteľnosti obrazových symbolov podarilo dokonale rozvinúť duchovné a filozofické myšlienky literárnej predlohy. Súslednosť krokov samotného tvorivého procesu, starostlivé vykresľovanie pestrej rôznorodosti života i geometrizované, abstraktnejšie formy vytvárajú veľmi sugestívnu obrazovú

alúziu postupnosti „dizajnovania“ sveta. Autorka si však dokáže poradiť i s menšími výzvami. Tradičnejšie priestorové rozloženie textovej a obrazovej zložky i výtvare striedamejšiu podobu ilustrácií, ktorá zodpovedá téme bezdomovectva, použila v grafickom riešení knihy Zuzany Csontosovej *Zatúlaný Gombík*.

ZÁVER

Univerzálny a zaručený recept na to, ako vytvoriť dobrú ilustráciu, asi neexistuje. Určite však platí, že hodnotná ilustrácia by mala disponovať viacerými kvalitami – nielen estetickými, ale aj poznávacími a morálnymi. Byť peknou obrazovou replikou textu, pritakáním či mentorovaním jej nestačí. Ilustrovaná kniha pomáha dieťaťu rásť a orientovať sa vo svete. Je zdrojom poznania i zábavy, miestom kontaktu s kultúrnou

tradíciou. Dobrá ilustrácia by tiež mala inšpirovať k sebazoznaniu a sebarealizácii, podnecovať u dieťaťa nové kvality cítenia a myslenia. O to viac potom nielen v prípade literatúry, ale aj výtvarnej podoby detských kníh platí výrok C. S. Lewisa: „Príbeh pre deti, ktorý poteší iba deti, nie je vôbec dobrým príbehom pre deti.“

JURAJ MARTIŠKA / Ján Milčák: *Starec, ktorý lietal*